

Mine aner Kvenene fra Tornedalen.

Av
Tore Johansen

Bugøynes ei Kvensk bygd i Sør-Varanger, i Finmark.

I det norske og danske kildematerialet finner en kvenebegrepet gjennom hele middelalderen og tidlig ny tid, som betegnelsen på folk med finskkulturell bakgrunn på Nordkalotten. Det dreide seg for eksempel om Birkarlene, som i hovedsak var storbønder ved Bottenviken som den svenske staten brukte i sin forvaltning av Lappmarkene og som ble lønnet i form av privilegier. De Birkarlene som besøkte de såkalte "lappmarkedene" ved de nordnorske fjordbotnene ble således omtalt som Kvenner. Olaus Magnus forteller i sitt store verk om de nordiske folkene (1560) om kvenenes handelsferder til Norge hvor de søkte "et trofast vennskap med nordmennene".

Til tross for at kvenene har utgjort en folkegruppe i Norge i mange generasjoner, stilles det stadig spørsmål om hvem de er. For eksempel er det ei seiglivet oppfatning at kvenene er ei "blanding" av samer og finlendere som flyttet til Norge. Selv om en naturligvis kan finne mange tilfeller der kvener nettopp har en sammensatt bakgrunn kan ikke slike forestillinger ansees som allment. For Kvenene fremstår i dag som ei egen etnisk gruppe og har også status som egen folkegruppe i Norge.

En kan si at kvenenes bosetningshistorie er delt i tre hovedfaser. Den første fasen mellom 1720 – 1820 er sett på som den finske bondekolonisasjonen som begynte i Finland allerede på 1500-tallet. Den var i begynnelsen styrt av staten, og svenske myndigheter såg den som et viktig ledd i statsbyggingen i nord. På dette tidspunktet var Nordkalotten et område uten klare riksgrenser. Riksgrensen i nord kom først i 1751 mellom Norge og Sverige, og i 1826 mellom Norge og Russland. Under den første grenseoppgangen var Finland en provins i det svenske kongeriket, under den andre et storfyrstedømme under den russiske tsaren. Men selv med opprettelse av klare grenselinjer, så har kryssingen av folkene frem og tilbake godt som før. En må nok helt opp mot 1900 – tallet før at det ble noen mer effektiv grensekontroll. De som kom over og bosatte seg i Norge måtte ta kontakt med kirken og prestene for registrering, og spørsmål om dåp og konfirmasjon samt giftemål, dersom de var gift.

Den kvenske innflyttingen til Nord-Norge endret karakter på 1800-tallet. I den andre bosettingsfasen fra 1830 til 1890 – tallet har man ansett at kvenenes flytting ikke lengre var

bondekolonisasjon men heller en moderne arbeidsinnvandring. Innvandringen snudde nå fra Vest-Finmark så som Alta som hadde vært et kjerneområde men også Lakselv, Børselv samt Tana hadde hatt stor innvandring, men nå snudde innvandringsstrømmen seg mot Øst-Finmark.

Denne utviklingen har mange grunner. For det første ble det etter hvert mangel på jordbruksjord i Vest – Finmark. Befolkningsøkning og derav følgende ”jordhunger” tvang innflytterne til å leite etter nye uutnyttede bosetningsområder. I motsetning til Vest – Finmark kunne en i Varangerområder slå seg ned hvor man ville. For det andre ble fiskeressurser i Varanger en viktig faktor for folk som valgte Øst – Finmark fremfor Vest – Finmark og Troms. Etter mange år med dårlig fiskefangst, slo det godt til fra begynnelsen av 1830. Samtidig ble avsetningen av fiskeprodukter særlig god etter at Vadsø fikk kjøpestadrettigheter i 1833.

Slik ble nå Øst – Finmark det nye tyngdepunktet. Mange slo seg ned i bygdene i Nord- og Sør – Varanger og Tana. Alta mistet sin posisjon som kvenenes viktigste koloni i Finmark mens Vadsø ble ”kvenenes hovedstad i Norge”. Kulminasjonen på masseflyttingen fant sted i 1860 – 70 – årene. Rundt 1870 var over halvparten av befolkning i Vadsø kvener.

Innvandrende fra Sverige kom stort sett fra Tornedalen, både på svensk og finsk side. Men innvandrerne fra det nåværende Finland kom fra et mye større område. Der er registrert innvandrere fra fylkene Uleåborg inkl. Lappland, Vasa, Kuopio, St. Michel og Åbo.

Ferdselsveiene fra distriktene rundt Bottenviken til Ishavet var mange hundre år gamle. Innvandrerne fulgte de samme rutene til Ishavskysten. Enda på 1800 tallet var disse rutene ikke egentlige veier. De var heller faste, kjente stier og spor. Anlagte veier fantes bare på den svenske siden fra Haparanda til Øvertoneå. På den finske siden gikk en postrute nedover Torneälven til Muonio og derfra både til Vadsø gjennom Kittelä og Utsjok og til Alta gjennom Kautokeino. På den norske siden var det ingen brukbare veier før 1865 da den offentlige veibyggingen startet.

Mangelen på veier, men også på skyssbehov gjorde sitt til at utvandrerne startet sin tur utpå vinteren som regel i månedsskiftet februar mars. På denne tiden reiste også sesongfiskerne for å nå vårfisket i Varanger. Omtrent samtidig ble de store lappmarkedene holdt i Enare, i Skibotn, i Kengis og i Matarengi. De fleste utvandrerne valgte å dra av sted nettopp på samme tidspunkt for å få reiseselskap eller skyss.

Om sommeren kunne skyssen gå med hest, med båt på elvene eller til fots. Om vinteren kunne man leie seg rein med reinkjører og pulk, hvis man hadde råd til det. Bøndene og reieneierne i Kuusamo og Enareområdet hadde kjørerein som om vinteren ble utleid til en rimelig penge for transport også av utvandrere. Det har også skjedd at utvandrerne gikk på ski, og dro med seg utstyr og lignende på pulk eller kjelke.

Fiske var et hovedmotiv for å flytte, men også trange kår med missvekst i jordbruket hjemme var medvirkende. For folk i Nord-Finland hadde Ishavskysten vært et område for sesongvandringene i flere hundre år. Nesten hver familie hadde noen som dro nordover på fiske på etterm vinteren. De fortalte historier om dette kystområdet som de kalte Ruija.

Behovet for arbeidskraft var stort. Fisketilvirkning ved fjorder langs hele Ishavskysten gav arbeid til kvinnelige og mannlige innvandrere både på hav og land til alle årstider.

Eiendomsforholdene i Nord-Norge var gunstige for innflytterne. Jord som staten eide var gratis frem til 1863. Da måtte man betale en billig pengesum for det. Innflytterne var ofte folk som ikke eide jord i Finland eller Sverige.

Finmark trakk også til seg de som planla å emigrere til Amerika. Da finlenderne ikke hadde egne ruter, var det enklest for de å reise via Norge. Båtene dro fra Bergen eller Trondheim. Mange ble værende en stund i Norge for å tjene seg reisepenger.

Her er mine aner.

Ekteparet:

Johan Anderson Rova var fra Övre Vojakkala født 13. juli 1795 i nedre Torneå församling. Han kone var: **Maria Michelsdotter Lammi** hun var født 7. juli 1814.

Maria og **Johan** var gift den 14. oktober 1835, hun var 19 år og han 40 år da de giftet seg. Johan døde 31. mars 1855, 60 år gammel.

Ekteparet fikk 9 barn:

1. **Anders Johanson Rova** født 1. november 1835.
2. Anna Maria Johansdotter Rova født 2. april 1837.
3. **Eva Brita Johansdotter Rova** født 3. september 1839.
4. **Johannes Johanson Rova** født 5. desember 1840
5. Christina Cathrina Johansdotter Rova født 24. februar 1842. Død 1. juli 1877.
6. Sofia Greta Johansdotter Rova født 8. august 1843.
7. Isak Johanson Rova født 22. august 1844. Død 8. august 1845.
8. **Johanna Johansdotter Rova** født 21. desember 1845.
9. Fredrika Johansdotter Rova født 29. januar 1847.

Barn med **uthevet** skrift var de som emigrerte over til Norge.

Enbusk grenen.

Eva Brita var den første som kom over til Norge i 1856. Hun ble gift med en annen emigrant fra Haparanda **Carl Persen Enbusk** født 1836. Hans far var Phär Enbusk som også var emigrant fra Haparanda og hadde bosatt seg med sin familie i Neiden i Sør-Varanger i Finnmark fylke. Eva Brita og Carl ble gift den 26. desember 1859 i Vadsø kirke i Finnmark.

Ekteparet bosatte seg på Bugøynes som også ligger i Sør-Varanger Kommune, dit var det kommet flere fra Tornedalen tidligere.

Eva Brita og **Carl** fikk 3 barn sammen, det var Carl Johan f. 1859 men døde da han var 5 år i 1864. Johan Peter f. 1860 og Maria Kristina f. 1862.

I 1862 var Eva Britas søster **Johanna** kommet over til Bugøynes for å hjelpe til i huset. Hun blir konfirmert i Vadsø den 4. oktober 1863.

Eva Brita ble syk og døde den 5. oktober 1865 av feber hun ble bare 26 år. Året etter den 15. september 1866 gifter **Carl Persen Enbusk** seg med **Johanna Johansdatter Rova**. **Carl** og **Johanna** fikk barna:

1. Hilda Henrika Carlsdatter Enbusk f. 1869.
2. Isak Arvid Carlsen Enbusk f. 1871.
3. Carl August Carlsen Enbusk f. 1873.
4. Robert Vilhelm Carlsen Enbusk f. 1875
5. Edvard Vilhelm Carlsen Enbusk f. 1879.

Carl og **Johanne** førte et stort folkehus, rundt 1880 hadde de følgende personer i sitt hushold. Foruten sine 5 felles barn så bodde Carl sine to barn fra første ekteskap, Johan Peter og Maria

Kristina. Ekteparet hadde også to tjenere, Sander Mikkelsen f. 1848 Ontaa. Russland og Hilda Karoline Pedersdatter f. 1875 Hiedaniemi Finland.

I tillegg så var det tre finske fiskere som bodde der: Anders Pedersen Ingilä f. 1847 i Haugibodas, Peter Johansen f. 1853 Trevola og Jakob Isaksen Heidala f. 1848 Madaring.

Samt Peter Pedersen f. 1858 Iin Finland og **Johannas** bror **Johan Johansen Rova**.

Johan Peter Enbusk som er Carl Enbusk sønn fra første ekteskap med Eva Brita, ble gift den 8. oktober 1896 med **Alfa Jørgine Kårsilla** fra Neiden. Hennes foreldre er: Mattis Johansen Kårsilla f. 1834 og Margrethe Karlsdatter fra Neiden.

Den 23. juli 1882 er det bryllup mellom **Maria Kristina Carlsdatter Enbusk** og **Peter Henriksen Laurila** f. 1856 fra Kiiminki i Finland. Peters far er Henrik Laurila fra Kiiminki.

Hilda Henrika Karlsdatter Enbusk ble gift med **Matis Edvard Törmänen** f. 1864 fra Kemi i Finland. Ved århundreskiftet 1900 hadde de følgende barn: Sønnene Altrik Matisen f. 1883 og Karl Johan Matisen f. 1894 og døtrene Ida Vilhelmine Matisdatter f. 1897 og Hilma Johanna Matisdatter f. 1899.

Isak Arvid Karlsen Enbusk ble gift med **Ida Vilhelmine Seipajärvi** f. 1882 den 5. mars 1906. **Ida Vilhelmine** er født den 19. juni 1882, hennes foreldre er: Henrik Seipajärvi f. 1856 og Maria Stina Mattisdatter f. 1858.

Isak og Ida hadde følgende barn:

1. Eilif Bernhard Enbusk f. 7. september 1907.
2. Albert Arvid Enbusk f. 2. november 1908. Død 16. november 1908.
3. Helga Eline Enbusk f. 7. april 1910.
4. Ida Johanna Enbusk f. 22. januar 1913.
5. Albert Arvid Enbusk f. 1. mars 1916.

Isak Arvid Karlsen Enbusk døde 1. mai 1917 av magekreft.

Karl August Enbusk ble gift med **Ida Marie Johansdatter** f. 1875 i Finland. De hadde i år 1900 to barn, ei fosterdatter Marie Petersdatter f. 1887 og en sønn Dagmar Johan Karlsen Enbusk f. 29. august 1900. **Karl August** drev handel i Neiden.

Den 16. mars 1890 dør **Karl Persen Enbusk** og er gravlagt på Bugøynes. Karl døde av influensa og ble 54 år gammel.

Kona **Johanne Johansdatter Rova** dør den 7. september 1899 hun blir også 54 år og er gravlagt på Bugøynes.

Rova grenen.

Anders Johanson Rova emigrerte sammen med sin kone **Maria Johanna Persdotter** fra Hämpäle i Finland f. 1846 i KG-församling til Norge og Bugøynes i 1871. De hadde en datter Hulda Caroline f. 1867, hun døde i Nedre Torneå 5. september 1880.

Paret hadde følgende barn:

1. Hulda Caroline Andersdatter Rova f. 1867, død 1880.
2. Fredrika Andersdatter Rova f. 17. juni 1871.
3. Johan Andersen Rova f. 20. desember 1875.
4. Mathilda Andersdatter Rova f. 20. februar 1884.

Fredrika blir i 1894 gift med Johan Petter Usima, født i Kemi i Finland i 1858. Johan Petters far var Henrik Nilsen Usima.

Anders Johanson Rova dør den 17. januar 1897. Anders er begravet på Kirkenes i Sør-Varanger. Kona **Marie Johanna** dør den 17. mars 1907.

Johannes Johanson Rova kom til Norge og Bugøynes i Sør-Varanger i 1877 og bodd da hos søstra **Johanna** før han ble gift. Johannes ble kalt **Johan** etter sin far og tok dette navnet da han kom til Norge, og er innskrevet med det i kirkeboka. **Johan Johansen Rova** giftet seg den 20. mars 1887 med **Kaisa Mathilde Johansdatter** født den 25. juli 1858, Kaisa var fra Enare i Finland. Hennes foreldre var: Johan Tanhua og Brita Henriksdatter Akujärvi f. 20. januar 1821.

Året etter bryllupet den 21. januar 1888 får **Johan** og **Kaisa** en datter som blir døpt **Ida**. De får bare dette ene barnet.

Den 10. september 1911 dør **Johan Johansen Rova** av brystsykdom. Kona **Kaisa Matilde** dør den 11. januar 1921 av lungetæring.

Ida Johansdatter Rova blir gift den 5. desember 1909 med **Hans Olai Marius Hansen**. **Hans** var fra Reine i Lofoten i Moskenes prestegjeld. Hans var f. 17. mai 1885. **Ida** hadde en sønn Rolf Johannes f. 21. januar 1909 med seg inn i ekteskapet.

Ida og Hans hadde følgende felles barn:

1. Harald Marius Hansen f. 6. april 1911.
2. Dorta Matilde Hansen f. 11. oktober 1912.
3. Hans Olai Eberg Hansen f. 26. august 1914.
4. **Anna Marie Aslaug Hansen** f. 13. september 1916. Hun er min mor.
5. Ida Hansen f. 19. februar 1922. Hun levde bare en dag.
6. Arne Eilert Hansen f. 4. juni 1923.
7. Magna Valborg Hansen f. 28. april 1926.
8. Åse Eline Hansen f. 1. desember 1930, død 21. desember 1930.

Rolf Johannes Hansen var ikke gift. Ble boende hjemme på Bugøynes

Harald Marius Hansen var ikke gift. Ble boende hjemme på Bugøynes.

Dorte Matilde Hansen var ikke gift men hadde to barn: Inga Ragnhild Hansen f. 1930 og Trygve Hansen f. 1934. Ble boende hjemme på Bugøynes.

Hans Olai Hansen ble gift med Agnes Margrete Linanki f. 28. april 1918. Foreldrene hennes er: Evert Linanki f. 1884 og Marie Elisabeth Davida f. 17. juni 1890. Ble boende på Bugøynes. Agnes og Hans fikk sju barn: Eilif Hansen, Bjarne Hansen, Egil Hansen, Aslaug Hansen, Sonja Hansen, Vidar Hansen og Leif Hansen.

Anna Marie Aslaug Hansen ble gift med Bjarne Ibert Magnor Johansen f. 14. september 1914, og flyttet til hans hjemlass Mjelde utafor Tromsø. Anna og Bjarne fikk fire barn men bare to levde opp. **Tore Arnfinn Johansen** f. 12. august 1941 og Åsbjørg Inger Therese Johansen f. 13. mai 1950.

Arne Eilert Hansen ble gift med Maila Helene Johansen fra Nord-Leirvåg. Arne og Maila fikk et barn Åse Eline f. 6. september 1954. De ble boende på Bugøynes.

Magna Valborg Hansen ble gift med Albert Arvid Enbusk f. 1. mars 1916. Bosatt på Bugøynes. Magna og Albert fikk 4 barn: Sigvart, Borghild, Ann-Karin og Linda.

Bilde fra 1931. Fra venstre; Min mor Anna Marie Aslaug Hansen. Hun holder Inga Ragnhild Hansen på armen. Så følger Magna Valborg Hansen, Arne Eilert Hansen, bakerst sitter Ida Johansdatter Rova. Helt i høyrekant skimtes Dorte Matilde Hansen.

Sittende fra venstre; Min mor Anna Marie Aslaug Johansen (Hansen) hennes datter Åsbjørg Inger Therese Johansen, Inga Ragnhild Hansen, bak henne ukjent. Stående bak; Hans Olai Marius Hansen far til Anna.

Huset som Johan Johanson Rova bygde da han stiftet familie på Bugøynes. Huset er senere renoverert av morfar Hans Olai Marius Hansen, og har huset en stor familie.